

MI. : بوتون کاتبیر *bütün kâitb-ler*, tous les secrétaires, tous les scribes,,;
تکمیل اشیائرمز *tekmil eşya-l'ar-ımız* "tous nos effets,,;
عموم عالم *umum 'ālem* "tout le monde,,;
جمله مؤلفر *cümle müellif-ler* "tous les auteurs,,. [1]

346. جمله *ve* عموم *yerine* bazan بالجمله* *bi-l-cümle* بالعموم *bi-l-'umum* da denir.
جمله kelimesi, sık sık isimle izafet haline (ikinci had yani muzaf olarak) girer.

MI. : مخلوقاتك جملهسى *maḥlūqāt-ın cümle-si* "la totalité des créatures".

Bu takdirde جمله kelimesi yerine كافه *k'āffe* kelimesi kullanılabilir :

MI. : مخلوقاتك كافهسى *maḥlūqāt-ın k'āffe-si* «toutes les créatures».

(Bütün, kelimesi bu kullanışta olan isimlerle izafet terkibine giremez. Muk. § 348).

347. جميع kelimesi bugün az kullanılır. Vaktiyle farsça izafet terkibine girerdi :

جميع فنون *cemī-i fūnūn* bütün sanatler «tous les arts».

([Müfret olarak] جميع فن *cemī-i fenn* de, her sanat «chaque art» manasını bildirirdi.)

Aynı terkip, كافه *ve* قاطبه kelimeleriyle de yapılırdı :

MI. : كافه مخلوقات *k'āffe-i maḥlūqāt* bütün yaratıklar «toutes le créatures».

İHTAR. — جميع manasına olan قاطبه kelimesine ancak padişahlara iletilen arıza (requêtes) lerin sonundaki resmi tabirlerde rastlanır (di):

اولبايد و قاطبه احواله امر و فرمان حضرت ولي الامر افنديمى كدر
ol'-bab-aa ve kâtibe-i ahval-de
emr-ü fermân, Hazret-i veli-y-ül-emr efendimiz-iñ-dir.

O (bu) işte ve her (türlü) halde buyuruş, işin sahibi olan efendimizin (katına ait) dir.

348. بوتون *ve* تکمیل kelimleri bazan eksik gedik olmayıp tüm olarak (dans son intégrité; lâtince: totus) manasını bildirir :

بوتون (تکمیل) کون *bütün (tekmil) gün* "tout le jour,,.

بوتونى، تکمیلی *elman-iñ tekmil-i, bütün-ü* «toute la pomme»[2].

هپ *hep* kelimesi için bk. § 322.

349. — İHTAR. — Eski osmanlı lehçesinde yine *hep, bütün* «tous, tout» manalarında şu kelimeler de kullanılırdı :

تمام *temām ve temümet* (gazevât-ı seyyid Battal', muhtelif yerlerinde.);

قما *qama* (Muk. başka lehçelerde: *qamağ, qamak*);

دکلی * دوکلی * توکلی (izafet ekiyle: *d<t>ük'el-i, d<t>ügel-i*).

[1] (Bütün kâtipler, tekmil eşyalarımız, umum insanlar, cümle müellifler) gibi misaller, cemi isimlerle kullanışlarını; (bütün sınıf, tekmil ordu, umum halk, cümle alem) gibileri de, ismi cemi denilen topluluk isimleriyle kullanışlarını gösterir. A.U.E.

[2] *dini bütün* ifadesinde *bütün* kelimesi *tüm, tam* manasında olduğu gibi, sabit ve sahib olmuş manasında da düşünülebilir ki, *din-i bütün* = (herkesçe) dini tasdik edilmiş, gerçekleşmiş demektir: II 237 D.L.T. *bütmek*, sabit ve sahib olmak, isbat edilmiş olmak + ikrar ve tasdik etmek. A.U.E.

Bu kelime şark lehçelerinde «ت)رکال» *tögäl, tögäl* taslağına varan bir şekil göstermektedir ki bu, *tükä* - tamamlamak, bitirmek, tüketmek mastarına bağlanır (Muk. osmanlıca *tüke-n-mek, tüke-t-mek*; Muk. § 445 tenbih) [1].

350. Başka bir takım tabirler ve bilhassa şunlar müphem sıfat vazifesini görürler:

برطاقیم *bir takım* (ki بمعنى *ba'zı* ile aynı manada, bazan da kötüleşik, yozlaşık «péjoratif» bir mana farkıyla kullanılır.)

برقاچ *bir kaç* «plusieurs, quelques»;

برچوق *bir çok* «beaucoup de».

Ml.: برطاقیم خفیل *bir takım hafiyge-ler* «certains espions politiques»;

Ml.: برطاقیم مزورلر *bir takım müzevuir-ler* «un certain nombre de faussaires»;

برقاچ غروش *bir kaç kuruş* «quelques piastres»;

برچوق اسیر *bir çok y)esir* «beaucoup de prisonniers».

(قاچ و چوق kelimeleri için yine bk. § 475 ve 483).

III. SIFATIN KELÂMDAKİ ROLÜ.

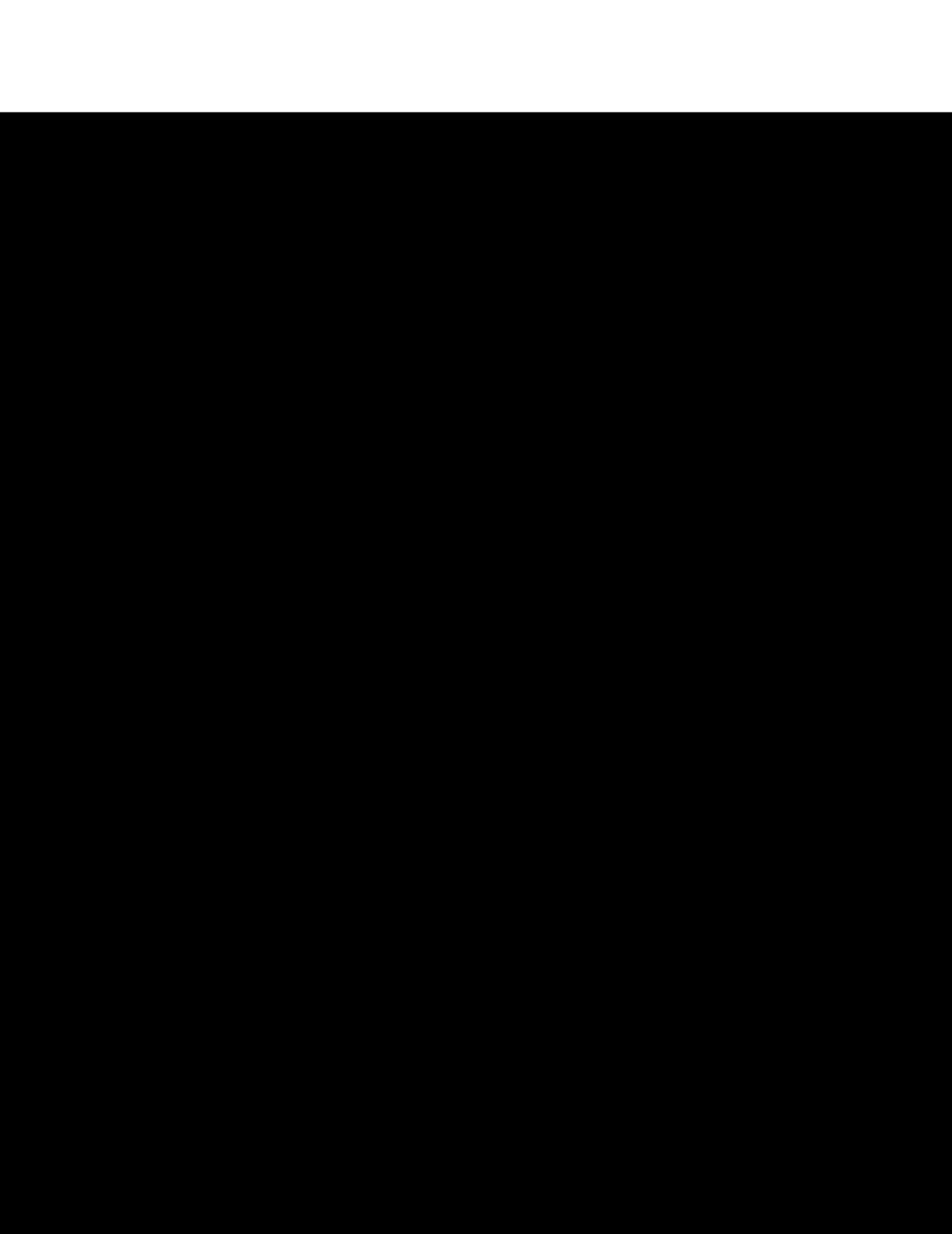
351. *Belirleyiş* (tarif ve tayin, détermination). — Her sıfat *tarif ve tayin işini görebilir*. Bir anlâm (mefhum); tarif ve tayin etmek, onun manaca uzanıp yayılış (şumul ve ihata, étendue) ını, yanına getirilen bir kelimenin verdiği mana değişimiyle kısip çevrelemek demektir. Nitekim yalnız başına kullanılan «adam» kelimesi, manaca alabildiğine yayılan ve bunun içinde mefhumu müphem kalan bir kelimedir. Fakat «bir adam, bir yiğit adam, bütün adamlar, dağ adamı» gibi isim kümelerinde (groupes de noms) «adam», in daha dar ve bunun içinde daha sarıh manaları vardır.

Manası böyle başkalaştırılmış, değiştirilmiş olan kelimeye *belirtkin* (inuarref, déterminé), ve onun manasını değiştiren kelimeye de *belirtken*

[1] Bizce kelimenin aslı bu mastar değil dilimizde halen (*tek tük* = az, çok) tabirinde kullandığımız *tük* dür; ve tükel kelimesi (çoğa mensup) manalı bir kelime olduğu gibi, müellifin saydığı mastarlar (çoklamak) aslı manasından (tamamlamak, ikmal etmek ve bitirmek) manalarıyla teşkil edilmiş olacak. D.L.T. I, 280, III 271, *dük minğ* = çok bin (binlerce), D.L.T. I. 349 da vezne göre *dük* eksik olduğu anlaşılır:

kol'daçığa (dük) minğ yağak; barça bilä ayrak tayağ.

Dilenciye yüzbin (biulerce) ceviz (vermeli), bununla beraber ayrıca değnek (de atmalı), (*tümen* = yüzbin, kelimesinin de aslen *tük minğ* = çok bin olduğu düşünülebilir). A.U.E.

(muarrif = déterminant) denilebilir ki, yukarıki misallerde (bir, yiğit, bütün, dağ) kelimeleri belirtkenlerdir.

Belirtken olarak kullanılan isimler, yalnız sıfatlar değildir. (bk. § 1066 ve aşağısı).

Bir sıfat veya ortac (participe = fer'i fiil) belirtkenlik işini görürse, ona belgeç (nağt, épithète) denir.

Kaide: türkçede sıfat, belgeci olduğu ismin evveline gelir (bk. § 1066 ve aşağısı).

BELİRTKEN.

BELİRTKİN.

MI. : قرمزی او kırmızı }
 بو bu } ev maison rouge;
 cette maison.

352. *Vasıflayış* (tavsif, qualification). — Müphem sıfatlar yalnız tarif ve tayin işini görebilirler (ki "tayini," tabiri bundandır). Buna mukabil, vasıflayıcı sıfatlar? [2] da fazla olarak bir de vasıflamak (sanlamak) hassası vardır. Bir anlam (mefhum, concept)ı vasıflamak, belirleyiş (tarif ve tayin) haline mahsus olan manaca kısip çevreleme cihetini muhakkak itibara almak zorunda olmaksızın, o mefhuma başka bir ismin gösterdiği resimleme bir hali isnat etmek demektir.

353. *Vasıflayıcı sıfat*:

1° *Yalnız vasıflama işini yapabilir.*

Ozaman *haber* (savlık, prédicat) olarak kullanılıp ancak vasıfladığı isimden sonra gelebilir; başka türlü söyliyelim, vasıfladığı isim (mevsuf) le birlikte bir isim cümlesi (proposition nominale) teşkil eder.

[1] Lugatte sıfat, (vasıf) ve vâsıf manasıyla kullanılır; gramerde düşünülen şey, vâsıf = vasıflayıcı manasıdır. Sıfat (müşahhas veya mücerret) bir varlığın yaradılışca, huyca olan alâmetlerini sayıp anlatmaktır, ki bunları yapar da (vâsıf) manasında kullanılan sıfattır. Sıfat bir zatta kendisiyle devam üzere olan hal ve keyfiyettir. İlim ve karalık gibi. Fakat nahiveiler sıfattan bu manayı anlamazlar, onlar nağti kastederler ki ismi fail, ismi meful gibi kelimeler yahut mana cihetiyle bunlara raci olanlardır, (misil, şibih) gibi. Nahiveilerce sıfatta tekrarır, sebat ve halde inkilâp muteberdir. Kamus mütercimi, sıfat = vâsıf ile nağt arasında kelime manasına fark olmayıp bunlar müteradiftir, der. A.U.E.

(Adı sanı) ifadesinde kullandığımız üzere, sıfatın türkçe karşılığı: san (ki arapçaya şeen = şan = hal, suretiyle geçmiş olması mümkündür), vâsıf manasıyla sanlayıcı, sanlac olabilir.

[2] «Adjectif qualificatif» tercümesi olan bu tabir yerinde değildir. Çünkü bunun karşılığı vasıflayıcı (tavsîfi) katkıdır. Evvelcede söylediğimiz üzere, adjectif sıfat demek olmayıp (ismin evveline getirilen) ilâve, katmadır. Şuhalde tavsîfi sıfat tabiri garip ve manasızdır. Sıfat = vâsıf, zaten vasıflayıcı demek olduğundan bu (vasıflayan vasıflayıcı) gibi bir şey olur. Görülüyor ki, zaten harışık olan bu arap tabirini biz de fransızcaya tatbik ederken daha çok karıştırmışız A.U.E.

mübtada haber

ML.: *ev kırmızı* (= ev kırmızıdır: la maison est ronge).

(Müphem sıfatlar, vasıflayamadıkları için, haber rolünü oynamaya müsait değildirler.) [1]

2° Bir defada *hem vasıflaya, hem belirleyebilir*. Ozaman vasıflayıcı sıfatlar belgec (nağt) vazifesini görürler. (bk. yukarıki *kırmızı ev*).

(Bir vasıflayıcı sıfat, vasıflamadan belirleyemez.)

354. *Çitşik [2] belgeçler* (épithètes complexes). — Esas itibariyle belgeçlik: sıfatın iki vazifesi olan (vasıflayış ve belirleyiş), aynı isim üzerinde yapılır. Meselâ *kırmızı ev* terkininde *kırmızı* kelimesi bir ve aynı isim olan *ev* i vasıflar ve belirler. Söylediğimiz suret *düz belgeçler* (épithètes simples) diyebileceğimiz terkiplerde olur.

Fakat türkçede olabilir ki, belgeç bir B mefhumunu vasıflamakla ber.ber kendisinde bir A mefhumunu da kısmen belirlemek hassası bulunur. Bu hal ise *çitşik belgeçler* de olur.

Çitşik belgeç aracı bir B mefhumuna ait olan bir vasıf ile bir A mefhumunu belirler. Bu aracı mefhum, belirtkin A mefhumunun izafet alâmetini (indice de rappel) almağa mecburdur. [2]

ML.: *دای قیرمزی او dam-ı kırmızı ev*.

(Doğrusu, fransızca da bu ifadelerin muadili yoktur. Meselâ bunun fransızcaya en doğru tercümesi «la maison à toit rouge» olur ki, bu da türkçe (kırmızı damlı ev) suretindeki binşik (mürekkep) sıfat terkininin dengi olur. Kelime kelime tercüme ise şöyle olabilir: «son toit rouge maison» ki, bunu bozmak bahasına şu biçimde tamamlayabiliriz: (une) maison (telle que) son toit (est) rouge. Muk. § 1090).

355. *kırmızı* kelimesi *dam-ı* kelimesini vasıfladığı için, bu iki kelimeyi (damı kırmızı «dır») suretinde bir isim cümlesi diye saymak ve bunda (kırmızı) kelimesini (haber) vazifesinde görmek mümkündür.

[1] Bununla beraber (sorulu, sorusuz) müphem sıfatların izafet halleriyle veya aidiyet ekiyle haber rolünde oldukları görülür:

Bu resim kimindir? çalıştığınız ne dir? Sizin bildiğiniz bunlardan bazısıdır; beğendiğiniz hangisidir, vs. A.U.E

[2] Complexe, lugat manasıyla *kocuşuk, kucaklaşık* demektir. Buna *girişik* (mütedahil) tabirini vermek de mümkündür; fakat *çitşik* tabirini mevzuun hal ve tabiatıca daha uygun bularak tercih ettik. A.U.E.

[2] Bizce böyle kelime kümelerinde kelime tertipleri ve manalarıyla birbirine girişik ve çitşik iki terkip vardır: 1. Sıfat terkinibi (*kırmızı dam*), 2. Mercüli izafet terkinibi (*evin dam-ı ev-in = mercü hâlinde müzafünileyh; dam-ı = izafet terkinibi ki, dam muzaf, -ı muzafünileyh olan gaip zamiri, ve mercü «ev-in» deki «ev» dir.*

Şu halde bu ikizli terkipte ortak olarak kullanılan *ev* kelimesi, hem (*kırmızı*) sıfatının mevsufu, hem (*dam-ı*) izafet terkinibinin mercü hâlinde muzafünileyhidir. (*kırmızı*) ve (*ev*) kelimeleri, kümedeki yerleri itibariyle sıfat mevsuf gibi görünürse de, hakikatte (*kırmızı*) üst yanında izafet terkinibi hâlinde bulunan (*dam*) ın sıfatıdır. Ve bu takdirde mevsufu kendisinden evvel gelmiş bir sıfattır ki, üçüncü kelime (*had*) onun cüz'ü (parça) dır. Ve sıfat, tertip itibariyle ve şekilce buna, mana itibariyle ise cüz'e aittir: İçi boş testi, kulpu kırık küp, boynu yaralı pehlivan, ağız bozuk kimseler, vs. A.U.E.

Fakat *kırmızı* kelimesi burada başka bir vazife de görüyor: sadece *kırmızı ev* misalinde olduğu gibi *ev* kelimesinden evvel gelerek ona karşı olan belirleyiş hükmünü kısmen yapıyor. Bu belirleyiş hükmünü böyle kısmen yapıp tam olarak yapamayı, bu vazifeyi: *dam-ı kırmızı* ifadesinin bütünüyle paylaşmasından ileri geliyor.

Bu sebeple çitşik belgelerdeki sıfatın kullanımında bir ikirecinlik (ambiguïté) doğmaktadır: Bir taraftan (haber) vazifesini görüyor, bir taraftan da sıfatların belirleyiş vazifesine ortak oluyor.

Bu ikirecinlik, sıfatın yerine bir fiil, daha doğrusu bir (ortaç, fer'i fiil) [1] gelmekle daha görünür bir hal alıyor. Sıfat, (haber) olmak dolayısıyla yerine fiil gelmek lâzım iken, ortaç gelince bunlar *belirtken* olarak kullanılan fiillerden oluyor (bk. daha ileride § 738 ve aşağısı).

Araç isim olarak belirtken kümesine giren *dam-ı* kelimesine gelince, bu (kendisi de belirlenmiş bir kelime olan) *ev* ismiyle belirlenmiştir, çünkü kendisinde *ev* e izafet alâmeti olan *-i* bulunmaktadır. [2].

356. *Çitşik belgenin hususi hali.* — Bahsedilen araç isim, bir yerine iki olabilir. Yani öyle bir izafet terkibi halinde olur ki, birinci haddinde de izafet âlâmeti bulunur:

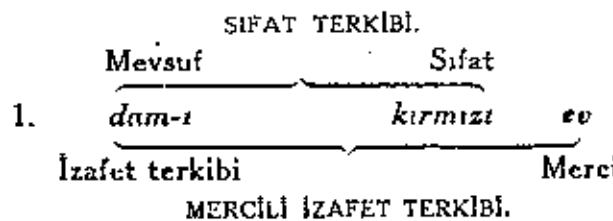
Ml. : *دامك ياريسى قرمزى او* *dam-ı-nın yarı-sı kırmızı ev* «*maison dont la moitié du toit est rouge*»; ve kelime kelime: «*de son toit sa moitié rouge maison*». [3]

[1] İçi yanan adam, modası geçmiş esvap, yakası açılmadık sözler, eşi bulunmayan kitap, vs. A.U.E.

[2] Burada izafet alâmeti denilen şey, hakikatte terkip içinde muzafünileyh rolünü oynayan izafet zamirleri dediğimiz zamirlerin gaibe ait olanı: *-ı* dır. (*dam-ı*) izafet terkinde *dam* muzaf olup, muzafünileyh olan *-ı* bitişik gaip zamirlerine izafet edilmiş, ait kılınmıştır. Her zamirin bir mercii olduğuna, yani zamirler ismin yerini tutan vekiller olduğu için onların asilleri bulunduğuna göre, *-ı* gaip zamirinin mercii (*ev*) dir. Şu halde vekili olan *-ı* zamiri terkipte muzafünileyh rolünü oynadığı gibi, asili olan *ev* de muzafünileyhtir, fakat merci rolüle muzafünileyhtir.

Müellif bu gaip zamirinin, bir ek gibi eklendiği kelimeyi (*ev*) kelimesine irca ettiğine bakarak, buna (indice de rappel = irca, raciyyet, aidiyet alâmeti) diyor ki, bu raciyyet vasıtası, aynı manada ve rolde olan gaibe izafet zamirinin kendisinden ibaret olduğu (izafet, zaten aidiyet, mensubiyet demektir) için buna izafet zamiri demek lâzım idise de, biz müellifi tercüme ettiğimiz için ona uyararak (raciyyet veya izafet alâmeti) tabirini kullanıyoruz. Müellifin başka münasebetle kullandığı mülkiyet eki (suffixe possessif)de yine bu izafet (muzafünileyh) zamiridir; bunları ayrı ayrı tabirle başka şeylermiş gibi ayırmağa lüzum yoktu sanırız.

[3] Gerek bir aracısı (ki o da yine izafet terkidir), gerek iki, hatta daha fazla aracısı olan çitşik belgeleri şöyle göstermek mümkündür.

I. Düz çitşik
belgeler.

357. Hülâsa, bir sıfat, yalnız belirlediği ismi vasıfladığı zaman (düz belgeç hali) değil, aracı bir meşhumu vasıfladığı (çitışik belgeç hali) zaman da belgeç olarak kullanılabilir. Bundan başka aracı isim ikileşebilir.

Bu kaideler içinde ortaç (ler'i fiil) ların ve ortacımsı (ler'i fiilimsi) ların sintaksı filiz halinde bulunmaktadır. (Bk. § 740 ve aşağısı).

SIFAT TERKİBİ.			
Mevsuf	Sıfat		
2. <u>dam-ı(niñ)</u>	<u>kenar-ı</u>	<u>kırmızı</u>	ev
İzafet terkibi	izafet terkibi	Merci	
MERCİLİ İZAFET TERKİBİ			
Merci	İzafet terkibi		

SIFAT TERKİBİ.			
Mevsuf	Sıfat		
3. <u>mutfağ-ı(nın)</u>	<u>dam-ı(nın)</u>	<u>kenar-ı</u>	<u>kırmızı ev</u>
İzafet terkibi	İzafet terkibi	Merci	
MERCİLİ İZAFET TERKİBİ			
Merci		İzafet terkibi	
MERCİLİ İZAFET TERKİBİ			
Merci	İzafet terkibi		

(2, 3) İki, üç zincirleme izafetli çitışik belgeçler.

Görülüyorki çitışik belgeçlerdeki araçlar birbirine izafet edilmek suretiyle iki, üç ve daha fazla da olabilir; fakat birisi nekre olursa kulağa ağırlık vermediği halde, üç tanesi de marife (iñ) aidiyet ekiyle bağlandığı, ve (iñ) ler ard arda tekrarlandığı zaman hiç de hoş değildir. Bunlara eski tabirle (tetabulu izafet) denirdi ki, zincirleme izafettir. Bunlar çitışik belgeçlerle aracı mahiyette oldukları gibi, onlarsız olarak yalnız başlarına da bulunabilirler.

1. Çitışik belgeçlerle zincirleme izafetler: *mutfağ (-ı + nın)*, (*dam-ı + nın*), (*saçağ-ı + nın*) (*kenar-ı kırmızı ev*; vs.
2. Alelâde zincirleme izafetler: *baba-sı + nın*, (*amıca-sı + nın*), (*ahbab-ı + nın*), (*bağçe-si + nin*) (*kuyu-su.. üçüncü ordu + nun*), (*dördüncü fırka-sı + nın*), (*ikinci al'ay-ı + nın*), (*birinci tabur-a + nun*), (*ikinci takım-ı + nın*), (*birinci manga-sı + nın* erlerinden *[filan oğlu olan]*... *dede-m + in*, (*dede-si + nin*), (*dede-si + nin*), (*dede-si*, vs.

Bu takdirde meselâ birinci misale göre belirleyişler zincirine yeni bir aracı isim halinde yeni bir halka katılmış bulunuyor. Başka bir ifadeyle, *ev* kelimesi *kırmızı* sıfatıyla belirleniyor ki, bu *kırmızı* kelimesi ikinci bir meşhum olan *kenarı* kelimesini seçkin haliyle gösteriyor; *kenarı* kelimesi ise üçüncü bir meşhum olan *dam* a aittir ki bu da, belirtkin bir meşhum olan (*ev*) e ait olup kendisinde bu aitlik (izafet) alâmeti (-i) bulunuyor. A.U.E.

IV. İSİM OLARAK KULLANILAN SIFATLAR.

358. Bazı [1] sıfatlar isim olarak kullanılabilirler.

MI. : كوزل *güzel* 1° sıfat; 2° isim: (güzel kimse, erkek veya kadın);
 آچیق *açık* 1° sıfat; 2° isim; (memur boşluğu; engin);
 انکین *engin* 1° sıfat «geniş; lehçelerde: aşağı; isim: (denizin açıkları.)

Böyle düşünülünce, sıfat yalnız bir vasfı değil, o vasf ile vasıflanan mefhumun kendisini de ifade eder.

Bu hâdise fransızcaya yabancı değildir, fakat kelime kısımlarını ayıran hudud çizgisinin her zaman sarıh olarak çizilmemiş olduğu türk dilinde bu, daha büyük bir rol oynamaktadır (Muk. § 193).

359. Yukarıda çitişik belgeler adıyla mütalea edilen belirtkenler de isim olarak kullanılabilirler.

MI. : باشیوزوق ، باشیوزوق *baş-ı bozuk* («üstü başı düzgün olmıyan manasiyle» nizamsız asker; «kıyafet itibariyle» sivil);

بالدیری چپلاق *bal'dır-ı çipl'ağ* «pauvre hère»;

دینی (ایمانی) آیری *din-i (imān ı) ayrı* «hétélique, hétérodoxe».

İsim olarak kullandığı zaman sıfat, ismin aldığı aynı ekleri alabilir.

MI. : بیدینی آیرییه ویریلن یینک حکمی یوقدر *bir din-i ayrı-ya ver-il-en yemîn-iñ hükm-ü yok-tur.* (Kardinal Césarini'nin, VARNA muharebesine sebep olan meşhur sözünün tercümesi).

V. MÜLKİYET EKİ [2] ALAN SIFATLAR.

360. Sonunda mülkiyet eki bulunan bir sıfatla yapılmış ifadeler, isim olarak kullanılan sıfatlara bağlı sayılabilir.

Bu ifadeler, bir bütün, bir küme veya topluluk içinden, bu maddelerin birini veya bir çoğunu bir belirleyişle (bilhassa seçkin bir vasıfla) seçimleyerek ayırt etmek istendiği zaman kullanılır.

MI. : کوتولی *kötü-leri* «les mauvais parmi...».

Bunda *kötü* sıfatı, seçkin bir vasfı ifade ediyor, mülkiyet eki olan -leri, bir bütüne (veya bir topluluğa) raciiyet alâmeti hizmetini görüyor,

[1] Bizce: bir çoğu. A.U.E.

[2] Müellifin, «suffixe possessif» tabirini aynen tercüme ediyoruz. Yoksa bu, evvelce de söylediğimiz gibi kelimeye bitişik olan gaibe izafet (muzafunileyh) zamiridir. A.U.E.

ve her ikisi birlikte kötünün içinden alınan zatı (varlığı) veya zatlara gösteriyor.

Burda sıfat, bir zatı (baskın olan vasfıyla) *göstererek* alelâde isimlere vergi olan rolü çiğneyip geçmiş bulunuyor ki, kaideye uygun olmayarak bir ek alışı da, bundan ileri gelse gerektir.

361. Küme veya topluluk bildiren kelimeye gelince, cümlede izafet terkinin birinci haddi olmak [1] salâhiyetiyle bulunabilir.

Ml. : آدمك كوتولى *adam-l'ar-iñ kötü-leri* «les méchants parmi les hommes». (bk. bunun için § 1121 ve aşağısı).

Fakat mefulünanî haletine de girebilir (bk. daha aşağıda § 364).

362. (Fransızcada bu ifadelerin muadillerini verebilmek için, çok kere topluluk bildiren ismin evveline «d'entre, parmi» kelimeleri koymak, ve sıfattan evvel tayinli (maarife) tarif edatını «article défini» getirmek (Muk. yukarıki misal) gerektir. Bazan küme veya topluluk bildiren mefhumu hatırlatmak için Fransızca «en» zamirini de koymak gerekli olur.

Ml. : بو. مؤاخذه لك ايچنده يك طوغرولرى ده واردر *bu muāheze-ler-iñ iç-i-n-de pek doğru-l'arı-da var-dır* «parmi ces reproches il y en a de très justes».

İHTAR. — Pek tabii bir mana gelişimiyle bu terkipler, çok kere bir nevi tafdil «superlatif», sıgaları halini alırlar. Bu mana ve kullanışı sağlamlaştırmak için bugün umumiyetle *ak en* «le plus» zarfı (Muk. § 368) sıfatın evveline getirilir.

Ml. : شهراده لك اك معتبرى *şehzāde-ler-iñ en mu'teber-i* «le plus considéré parmi les princes impériaux».

[1] Müellif, birinci had tabiriyle (muzafünileyh) i, ikinci had tabiriyle (muzaf) ı kast ediyor; meselâ «*çoban(ın) armaganı*» izafet terkinde *çoban* (muzafünileyh = birinci had), *armagan* (muzaf = ikinci had) dır. Halbuki Türkçede izafet ancak izafet (muzafünileyh) zamirleriyle yapılır: Bu itibarla izafet terkinde evvelkisi ismi zahir, ikincisi ona bitişik ismi zamir ekidir. Yani bu da mütelif iki isimden teşekkül ediyor ki, bu takdirde birinci had muzaf olan ismi zahir, ikinci had muzafünileyh gâip zamiri olan kelimedir. Bu izafet terkinin üst başındaki *çoban-ın* kelimesi ise, muzafünileyh zamirinin mercii rolüyle izafete (n) li veya (n) siz olarak bağlıdır; ve çok defa böyle yaklaşık mercii gâibe izafet terkinde bulunduğu gibi, (öğretmen geldi; «*çanta-sı*» evde kaldı) cümlesinde olduğu üzere, mercii üst başında bulunmayarak (uzaklaşık mercii, gâibe izafet terkinde) de olur. Nitekim bunda mercii ilk cümlelerin failini teşkil eden (öğretmen) dır. *Armagan-ı* izafet terkinde -i gâip zamiri muzafünileyh vekili olduğu için, *çoban* kelimesi de mercii olmak itibarı ile asil olarak muzafünileyhtir. Türkçede izafet için daima izafet zamirleri köprü yapılarak, mercileri olan ismi zahirler de dolayısıyla, muzafünileyh olurlar; böyleleri mercileri yaklaşık veya uzaklaşık (gâibe izafet terkinde) dırlar. A.U.E.

363. Mülkiyet (izafet) eklerini alan yalnız vasıflayıcı sıfatlar değildir: (işaretçi sıfatlar haric) belirtken (tarif ve tayin edici) sıfatlar ve sayı isimleri de bu ekleri alabilirler.

MI. : هیچ بری ایستهم *hiç bir-i-ni iste-me-m* «je n'en veux aucun»;
 بونلرک ایکیسی *bun'ar-ın iki-si* «1°. *bun'arın içinde ikisi = deux d'entre ceux-ci*» 2° هر ایکیسی «tous les deux»;
 اوچر *üç-ümüz*;
 «1° içimizden üçü: trois d'entre nous: 2° her üçümüz: nous trois» (bk. § 1123 ve aşağısı).

364. Bir sayı ismi veya (belirsiz) bir miktar bildiren belirtken (déterminatif) bir sıfat olduğu zaman daha ziyade, topluluk bildiren isim, mefulünanah haletini alır.

MI. : اتحاد فرقه سندن الی سکرزی *ittihad fırka-sı-n-dan elli sekiz-i* «cinquante - huit (membres) du parti de l' Union»;

سلطانلردن بر قاجی *sul'tan-l'ar-dan bir kaç-ı* „quelques uns d'entre les sultans»;

بونلردن بر طاقیسی *bun-l'ar-dan bir takım-ı* «quelques - uns d'entres eux»;

ایکیمزدن هانکیمز *iki-miz-den hangi-miz* «lequel de nous deux».

Ortaçlar (fer'i fiiller, participes) için bk. § 1126.

365. Mülkiyet ekinin kendisi, belirsiz (manalı) bir raciiyet alâmetinden ibaret bulunursa, eklendiği kelimeyle beraber hakiki belirsiz zamirler mahiyetini alırlar.

VI. MUKAYESE (ölçümleyiş, comparaison) DERECELERİ.

366. Türkçede *üstünleme* (superlatif = comparatif de supériorité) ve *aşağılama* (comp. d'infériorité) ye mahsus ek yoktur [1].

Türkiye lehçesinde *-rek* veya *-rak* ekinin üstünleme alâmeti olmak vazifesi yalnız *یگرک* *yeg-rek*, *یغ-rek* «daha iyi, bir tercihe lâyık, pré-

[1] Müellif, üstünleme (tafdil) karşılığı olarak yalnız (superlatif), ve ölçümleyici, ölçümcü demek olan (comparatif) tabirlerini veriyor; ve aşağılamadan ileride misal verdiği halde burada bahsetmiyor. Üstünlemenin fransızcada bir karşılığı (superlatif) olduğu gibi, bir karşılığı da comparatif de supériorité = üstünlük ölçümcüsü) oluyor. A.U.E.

férable, kelimesinde kalmıştı ki, o da eskimişti. muğ. صكره راق *soñra-rağ*
"daha sonra, après coup, (Burh, Kat. s. 78, l. 18) [1].

367. *Üstünleme* (superlatif). — Türkçede sıfatın evveline *دما* *daha*
"plus, zarfı getirilerek üstünleme bildirilir. bk. § 418 (آز *az* "peu, aşağı-
gılama ölçümleyiş için).

MI.: دما كوزل *daha güzel* "plus joli(e)";

دما بورك *daha büyük* "plus grand(e) (bk. § 488).

Ölçümleyiş haddi [2] aynı cümlede söylenmediği zaman böyledir.
Aksi takdirde bunu mefulünanh haletine koyarak *daha, ziyāde* (§ 485 ih-
tar 2) kelimeleriyle veya bunlarsız olmak üzere sıfattan evvel getirmek
yeter.

MI.: بدن (دما) بورك *benden (daha) büyük* "plus grand que moi,;

سزدن آز، زنگین *siz-den az, zengin* "moins riche que vous, [3].

368. *Nisbi üstünleme* (superlatif relatif). — Sıfattan evvel *اك* *eñ* zar-
fı getirilerek yapılır:

MI.: اك كوزل *eñ güzel* "le (la) plus joli (e).

Yine ölçümlenen şeylerin bütününe raciyyet (izafet) alâmeti olmak
üzere sıfata bir mülkiyet (izafet) eki eklenebilir. Bu bütünü bildiren isim[4]
aidiyet (genitif) haletine girer (bk. § 362, ihtar). Bu nisbi üstünlemeyi
bildirme şekli, şimdiki dilden ziyade eski osmanlıca lehçesinde kulla-
nılırdı.

[1] Dillerin çoğunda muhtelif mukayese fikirlerini ifade edecek teşkilei (ekli) şekiller
yoktur. Bunlarda sıfatın ve zarfın evveline bir başka zarf getirmekle bu iş görülüyor ki,
esasen bu değişikliği almaya müsait yegâne kelimeler de bu sıfat-zarflardır. Fakat eski türk-
çede *-rek, -raq* edatı hemen her türlü sıfatın sonuna getirilerek, mukayese fikri bu ek vası-
tasıyla ifade edilirdi ki, bugün bu kullanışı türkçemiz kaybetmiştir. Frenkçe bir Kamusun
bildirdiğine göre, yunanca, lâtince, ingilizce gibi bir takım dillerde ise, üstünleme ilgisi
(eski türkçede olduğu gibi) hususi müntehalarla ifade edilir. Fransızcada da az miktarda
hakiki ölçümecüler vardır. *meilleur*: (daha iyi) yerine; *moindre*: (daha küçük) yerine; *pire*:
(*beter*, daha fena) yerine; *pis*: (daha fena) yerine (ki bunlar lâtince asıllardandır). A.U.E.

[2] Mukayese haddi A.U.E.

[3] Bunun söyleyiş itibariyle iki manası olabilir: 1° Sizden az — zengin = zengin-
liği sizinkinden daha az (aşağılama ölçümleyiş) 2° Sizden — az zengin = sizden bir az,
daha biraz fazla zengin, zenginliği sizinkinden az miktarda fazla (üstünleme ölçümleyiş). Bu
itibarla bunda dikkat edilecek şey, bu iki mananın hangisi isteniliyorsa, vurguyu ona göre
(birincide *sizden az* kelimesinden, ikincide *sizden* kelimesinden sonra koymaktır. A.U.E.

[4] Bu, merci rolünde muzafunileyh olup, *iñ* aidiyet ekiyi alır.

MI. : جورباچيلرك اسكيلرى *çorbacı-l'ar-ıñ eski-leri* "les plus anciens parmi les officiers (de janissaires)".

Muk. (ایسی ایسی؟) *eyi-si* veya (ایسی ایسی؟) *eyi-si mi?* "le mieux, ce qu'il a de mieux c'est...".

Topluluk, küme bildiren kelimenin cümlede söylenik olması icap etmez, ve mülkiyet (izafet) eki müphem (belirli olmayan) bir raiyet alâmeti hükmünde bulunabilir; nasıl ki *eyi-si mi?* ifadesinde böyledir.

Bir şeyi kıyaslayıcı bir vasıfla *göstermek* için, bir üstünleyici verilecek yerde, aynı teşkkül bir ölçümleyici ile mezc edilebilir. (Muk. § 360). Bu takdirde mülkiyet eki müphem bir raiyet alâmeti olarak kullanılır (ve bunun Fransızcadaki muadili zamir olan *en* kelimesi olur). Diğer taraftan aynı ek, mukayese halini bir isme çevirmek hizmetini görür (ki bunda Fransızcanın şu kelimelerine muadillliği görülür: «*un de plus [sıfat]...*, *quelqu'un de plus [sıfat]...*»)

MI. : *Ben-den memnun değil-seniz, daha münâsib-i-ni arayıñız* «si vous n'êtes pas content de moi, cherchez-en un de plus idoine»;

Kendi-ñ-den aşağı-sı-na bak da hal-i-ñ-e biñ kerre şükr et «regarde ceux qui sont plus pauvres que toi et benis le ciel».

Sonra şu da kaydedilmeli ki, üstünlemeyi ifade etmenin diğer bir (müstesna) sureti vardır ki bu da, aynı sıfatı (birincisini gaibe mülkiyet ekiyle olduğu halde) tekrarlayarak yapılır :

MI. : *Al-ı al', mor-u mor bir halde* «tout rouge, tout violet» (Husein Rahmi, Te-
nâdüf, s, 534).

369. Yine sıfatların manası sağlamlaştırılmak için bunlar (Fransızcada olduğu gibi) ya bütün tekrar edilir: *yüksek yüksek* = çok yüksek "très haut,, gibi; veya kısmen tekrar edilir. Yani, sıfattan evvel o sıfatın ilk hecesindeki birinci konsonla vokal alınarak buna ikinci konson olmak üzere *r, s, m, p* den biri eklenmekle vucude gelen hece getirilir [1].

[1] Birinci hece açık ise o haliyle yani konsonu vokaliyle veya sadece vokaliyle alınır:
ka-ra: ka-p kara; u-zun: u-p uzun.

Hece kapalı ise sonundaki konson atılarak yukarıdaki açık hecede olduğu gibi yapılır:
bo(s): bo-m boş.

İkinci vokallerden hangisinin ekleneceğini kullanış tayin eder; yani bu cihet semaidir. Hattâ bazan aynı sıfat için bu konsonlardan ikisi de aynı rolle eklenebilir :

ye-p(= m) yeşil; si-p(= m) siyah; ka-p(s) katı, vs.

Bazan sıfatın ilk açık hecesine bu konsonlardan biri katılmakla doğan pekleştirici eke, bir vokal de katılır :

sa-p(= sa'pa) sağlam; ya-p (ya-pa) yalnız; dü-p(= dü-be) düz, vs.

Türkçenin Osmanlı lehçesinde görülen bu hâdise, biricik olarak bir *ek* in başa gelmesidir ki, bu bir ön ek «préfixe» dir: kendisinde her ek gibi müstakil bir mana yoktur, eklendiği kelimeye yeni bir mana (tekit) vermek itibariyle diğer son ek «suffixe» ler gibidir. Aynı sıfatın ilk konsonu vokaliyle alınarak ona baş tarafından eklendiği için, her iki kelimedede aynı harf dizileup tekrarlanması suretiyle de bir «allitération» vucude getirir. Fakat bu hâdise onun ön ek rolünde olmasına mani değildir A.U.E.

- MI. : بوش *bo-m boş* "entièrement vide," ;
 اوپ اوزون *u-p uzun* "très long," ;
 مامس ماوی *ma-s mavi* "tout à fait bleu," ;
 بوتون (بستون) *bū-s bütūn* "complètement," ;
 چیرچیلاق *çir-çipl'aq*, "tout nu," vs.

370. Arapçanın bir çok üstünleme isimleri (ismi tafdil, élatif) türkçe-
 de kullanılır ki, bunlar: (e) f ğ (a) l örneğindedir [1]

(e) f ğ (a) l

- MI. : اكثر (e) k s (e) r , كثير *kesir* sıfatının üstünleme ismi «plus nomb-
 reux, la plupart» ;
 اعظم (a) z (a) m , عظیم *azim* sıfatının üstünleme ismi «plus grand,
 le plus grand» ;
 اقدم (a) k d (e) m , قدیم *kâdim* sıfatının üstünleme ismi «plus an-
 cien, le plus ancien» ;
 ادنا (e) d n (.) ā[2], دن *deniy* sıfatının üstünleme ismi «plus bas,
 le plus bas» : müennesi دنیا *dūnyā* «le plus
 bas, ce bas (monde), (muk. ismi tafdille-
 rin müennesi § 1138).

Bu misallerde görüldüğü üzere arapçanın tafdil isminde hem üstün-
 leme (comparatif), hem nisbi üstünleme (superlatif relatif) manası vardır. [3]
 Bununla beraber türkçede bazan mubalâğa (superlatif absolu) mana-
 sında kullanılır: الزم *elzem* جوق لازم *çok lâzım* "très nécessaire,"

اهم *ehem* çok ehemmiyetli «très important», ve انفع *enfa'* çok faydalı «très utile»
 kelimeleri de böyledir.

Farsçanın üstünleme veya nisbi üstünlemeleri artık kullanılmıyor.
 Bununla beraber Muk. *bedter* "pis, pire," yerine *beter* (بد *bed*)

Yine muk. *k'emter* ve *k'emterin* ki, *k'em* "kötü, eksik,"
 kelimesinin üstünleme ve nisbi üstünlemesi olup, bu tabirler osmanlı
 resmi kitabetinin son demlerine kadar kullanılmıştı: *k'emter kul'-u*,

[1] Müellif burada sadece şöyle diyor: (bunlar *اعظم* *āc'c'zāc'* şeklindedir. Biz *c'c'zāc'*
 ile arapçanın tabii olan kökünü göstermiş oluyoruz). Halbuki biz bunu daha ziyade açık-
 lamak üzere onun verdiği aynı misalleri yukarıki tarzda ve (ل ع ل) örneğine yani köke
 katılan konson ve vokalleri kereler içine alarak göstermeği daha uygun bulduk. Vokallerin
 karşıklı ince veya kalın olması yanındaki yüksek veya alçak konsonların tesirinden ileri
 gelir. A.U.E.

[2] Kelimenin mastarı kamus'a göre *denāvet* = yakınlık, v, ü ya çevrilmiştir. Müellif
 bunun aslını «alçak» manalı «deniyy» den alıyor. A.U.E.

[3] Daha lâzım, en lâzım, gibi. A.U.E.

«mauvais» nin üstünlemesi) ki, türkçede galat olarak buna *دما* da ilâve edilir: *daha beter*.

کتری k'emter-leri, *بندة کترین bende-i-k'emterin* «votre très humble (indigne) serviteur».

XV inci asırda, fars üstünlemeleri bazan kullanılmakta idi.

MI. : *سن اولترسن دعايه کم یروزنده سندن عزیزتر بقدر sen evli-ter sin du'ā-ya kim yer yüz-ü-nde sen-den 'aziz-ter yok-dur.* «tu es plus digne de faire la prière, car il n'existe point d'homme plus saint que toi sur la terre» (Bibl. nat., yazmalar. A.f.t., 87, yaprak. 17; arapça tercümesi: *انت اولی بالدعاء*).

قضى فاضل تردر kankı-sı fādıl'-ter dūr «lequel est plus considérable?» (yazmalar, aynı eser. 86, yaprak 10 V°; kı Tez-kere-i Evliyā 12, l. 2 de *kankısı artuk-raq tur-ur* kelimelerine muadildir).

TENBİH. — Arapça ve farsçadan alınma sıfatların türkçedeki fars nâvine göre terkipte ne şekil aldıkları hakkında, bk. § 1129 ve aşağısı[1]

[1] Yukarıdan beri devam eden bu bahiste müellif, «superlatif» kelimesinin fransızca-da aşırılık (mubalâğa) ve ölçümleyiş (mukayese) manalarında ortak olması itibariyle bu iki ayrı meseleyi burada aynı sahada karışık olarak göstermektedir.

Halbuki bunlar birbirine karışdırılmıyacak şeylerdir. Mubalâğada mukayese yoktur; fakat mukayeseye giren sıfatlar düz (positif) oldukları gibi, bunların mubalâğalı da olabilir: *Bursa camileri içinde en (çok) güzeli Yeşil camidir*; gibi. Şu halde yapılacak iş, ilkin bu bahsin başlığı — fransızca için de tavsiye ettikleri gibi — (sıfatların manalarındaki dereceler) suretine konduktan sonra şöyle olmalı idi:

Sıfatlar manalarına göre iki kısma ayrılır: 1. Ölçümsüz sıfat, 2. Ölçümlü (ölçümleyici) sıfat.

1. (Ölçümsüz sıfat) ya düz «positif» olur: *güzel* gibi; ya aşırı (mubalâğalı) olur: *çok güzel, kup huru*, vs. gibi.

2. (Ölçümlü, comparatif) sıfat: bir karşılaştırmadan ibaret olan ölçümleyiş (comparaison), iki had (yaka) arasında olur; veya biri bütün (kül), biri parça (çüz'ü) olan iki had arasında olur. Ve sonra bu iki haddin ikisi de ya cümle içinde söylenik veya biri söylenik, biri gizlenik kalır.

Çümlesindeki hüküm ister müspet olsun ister menfi olsun, bir mukayesede yapılış itibariyle üç ihtimal vardır:

1° Mukayesede denklik (musavat): Ali Veli (*kadar*) çalışkandır veya değildir: Ali ile Veli arasında ortak bir vasıf olan (çalışkanlık) da her ikisi zihince mukayese edilerek, neticede iki haddin bir birine müsavi ve muadil olduğu veya olmadığı hükmü veriliyor. (müellif bu *kadar* «ve müradifferi» ile yapılan musavatlı mukayeseden burada bahsetmiyor.

2° Mukayesede denksizlik (musavatsızlık): Ali Veli (*den, den daha*) çalışkandır veya değildir: Ali ile Veli arasında müşterek olan (çalışkanlık) vasfında her iki had mukayese edilerek neticede bunların birbirine müsavi olmayıp, bu hususta Alinin Veliden üstün olduğuna veya olmadığına hüküm veriliyor. İşte (*den, den daha*) kelimesi hadlerden ev-

BAHİS II. KATMAÇ (adverbe).

371. Türkçede katmaç [1], sıfat ve isimden fransızcada olduğu kadar sarîh bir surette ayrılmış değildir. Bu hükmümüz, aşağıdaki hâdiselere dayanmaktadır:

1° Hemen bütün sıfatlar, hal (manière) katmacı olarak kullanılır:

MI. : *اوزون سويلميكز* *uzn söyle-me-yiñiz* "ne parlez pas longuement, ne bavardez pas,";

[1] Bu kelimenin mefhumu arap tarzına uyan gramerlerlerimizde (hal), fransızcaya uyanlarda (zarf) ile tercüme edilmiştir. (hal) tabiri alelâde (hal ve şart) manasından başka, (ismin halleri) ndeki (hal), şimdiki zaman için fiillerde kullanılan (hal) gibi mana ve rolleri ayrı kelime mefhumlarıyla iltibas etmesi yetmeyormuş gibi, bir de rabîb sıgalarından (haliye) kelimesiyle, ve (zarf) kelimesiyle iltibaslar yaratmıştır. Bu itibarla sarîh olmak için bunu ötekilerinden ayırmaya katî bir lüzum vardır. Fiirekler fiilin ve sıfatın manasına kendi manasını katarak onu tadil için fiilden ve sıfattan evvel getirilip katılan kelime manasında adverb (kelimenin evveline katılan, yani katmaç) diyorlar. Nasıl ki isme getirilip katılan ve o isme yeni bir mana katan kelimeye de aynı asıldan (adjectif, katkın) demişlerdir ki, biz ona sıfat diyoruz.

Son zamanlarda teklif edilen (*alak*) kelimesi (*vâsıl. utayıcı*) manasında olup, bu roldeki diğer bir kelime meselâ (rabîb, sıla sıgaları: géron dif) için kullanılmak daha uygun görünüyor.

(Zarf) ise, kap manasında olup zaman veya mekânı çevreleyici manasında da olduğundan, bu rolü ifade edemez. Kaldı ki bu rolde olanlar da, yine katmaçların bir nev'ini teşkil etmektedir. A.U.E.

velkisine eklenerek sıfattan evvel getirilmekle yapılan bu musavatsız mukayese şeklidir ki, üstünleme, (tafdil, superlatif) oluyor.

Musavatsız mukayesede bir tarafın üstün olduğuna ya olmadığına hükmedilirse, tabiidir ki öteki tarafın zımını (manaca) aşağı olduğuna veya olmadığına hükmedilmiş olur. Bu itibarla üstünleme ölçümleyişinde terazinin bir kefesi yukarıya ağıncı, alt kefesi aşağıda kalması gibi, aşağı ölçümleyiş de vardır; ve ihtimalki müellif, bunun için aşağı ölçümleyişten ayrıca bahse lüzum görmemiştir. Bununla beraber *den* veya *den daha* dan sonra *az* sıfatı getirilmekle de mukayesenin aşağılama (comparatif d'infériorité) sûreti yapılmış olur ki, bunda evvelkisi gibi zımni (gizli, manaca) bir aşağılama değil, aleni (belli, kelimece) bir aşağılama görülür.

Mukayesenin buraya kadar olanları, hep birbiri einsinden iki bütün veya iki parça arasında yapılanlardır. Bunların bir başka türlü de vardır ki, eñ ekiyle yapılır; Bunda cümlesinde söylenik veya gizlenik olan bir kül (küme, bütün) yine onun içinden alınan bir cüz'ü (parça) ile mukayese edilerek o cüz'ü o kümeyle üstünleniyor ki, fransızcada bu tür-lüsüne nisbî üstünleme (superlatif relatif) tabiri verilmektedir. Halbuki bizce nispet, mukayesenin her çeşidinde olduğuna göre, bu tabir yerine meselâ, *bütüne (kümeyle) üstünleme* tabiri daha uygun görünmektedir:

En güzel sevgi (= sevgilerin «küme» içinde en güzel sevgi «parça») vatan sevgisidir; Bursa'da en güzel camî (= Bursa camileri «küme» içinde en güzel camî «parça») Yeşildir, vs. A.U.E.

یواش *yavaş yavaş* "tout doucement,, (= اصول اوصول *usul'* *usul'*, *usül ile*; اصوله (حق) *usul'l'a (cık)*, اصوله جق *usul'cacık*; اصولته ? *usület - le*).

ج ca(e) ekini almış sıfatlar da böyledir (bk. § 517: *yavaşca*.
ای *iyi* (Şark türkçesi ve eski Osmanlıcada [aşlı *yağış-ı?* olan]
بخشی *yaxş-ı* sıfatı da kullanırdı);
گوزل *güzel* "joli,,;
خوش *hoş* "joli, bon, agréable, délicieux,,;
مکمل* *mük'emmél* "très bien, dans la perfection,,.

MI.: گوزل (ای) *güzel (iyi) çal'mak* (kelime kelime: *güzel (eyi)*
urmağ, bien jouer "d'un instrument à musique,,);

خوش کلدیکز *hoş g'el-di-ñiz* "vous avez été le bien venu, merci
de votre visite,, (ki buna bazan: کدم کتردیکز *kadem g'etir-*
di-ñiz "vous nous avez apporté le bon augure,, de ilâve
edilir);

خوش بولدق *hoş bul'-duk* "enchanté de vous avoir vu,, (evelki
nczakét tabirine cevap);

فنا* *fenā* veya *k'ötü* "mal, mauvais,, [2];

چیرکین *çirkin* "laid,,.

372. 2° bazı isimler katmaç veya zarflar, (ablatif, datif, locatif) durumlarına konuldukları zaman, mekân veya zaman katmaçları olarak kullanılabilirler (bk. § 389 ve aşağısı).

Bir takımını da göre-lik (relatif) durumuna konularak tarz katmaçları hizmetini görebilirler (bk. § 922).

[2] *yaman* kelimesi bugün bu manada az kullanılır: *hâl'im yaman* «je suis dans de mauvais draps». Ekseriya (korkunç, müthiş, terrible) manasını verir. Eski osmanlı lehçesinde *k'em* (Muk. § 370), bazan da «yabancı» manasında *yad-l'ı* *yat-l'u* kelimeleri kullanılırdı. (Muk. Bibliothèque nationale, A. f. t., yazmalar 394, yaprak r° 10 ve muhtelif yerleri.)

(Pek, çok «très» manasında olarak daha ileride görülecek olan § 488. ihtar) *g'ey* kelimesi, eskiden "iyi,, manasında da kullanılırdı. Muk. XX ve Z. D. M. G. tarafından neşredilen Selçuk şiiri, ki bu kelime, fena manasına alınan *yavuz* kelimesinin zıddı olarak kullanılmıştır. *yavuz*, *yaman* (müthiş, korkunç, terrible) müradifi olarak bugün lehcelerde zıd bir mânâ: «iyi, maruf» ile kullanılmaktadır (Muk. *kıyak*, *dehşetli*, S. 558). *yavuz*, kötü manasında *yavul'ağ* kelimesine yaklaştırılabilir ki, bunun (pek, çok «très» manasında da kullandığı görülecektir (§ 488, ihtar). Bütün bu kelimeler, hakikatte bir vasfın, bazan kötü, bazan iyi bir vasfın mübalâğasını bildirmektedir. Makedonyada iyi, alâ "bien, bon,, manasında *islah* derler. J.D.